50. TUSEN

KNUT HAMSUN

SPROGET I FARE

FJERDE OPLAG

„RIKSMAALSVERNET"S UTGAVE
ØVRE VOLDGATE 3 — CHRISTIANIA

A/S HANDELSTRYKKERIET - KR.A
MDCCCCXVIII

TILSLUTNING
TIL
HAMSUNS «SPROGET I FARE»

Vi slutter os til Knut Hamsuns brochure «Sproget i fare» og er med paa at rope dette varsku ut over landet. Nu maa der ske samling. Sprogopløsningen vil svække os som folk og gjøre os underlegne i national arbeidsevne.

Ove Ansteinsson. Johan Bojer. Ludvig Bergh.
Olaf Bull. Ejlert Bjerke. Nils Collett Vogt.
Helene Dickmar. Kristian Elster. Ronald Fangen.
Johan Falkberget. Kristen Gundelach. Alf Harbitz.
Jacob Hilditch. Øyvind Hogstad. Johan C. W. Juuhl
Nils Kjær. Vilhelm Krag. Anders Krogvig.
Koren-Wiberg. Helge Krog. M. B. Landstad.
Severin Lieblein. Sigurd Mathiesen. Axel Maurer.
Jappe Nilssen. Regine Normann. Alvilde Prydz.
Sigmund Rein. Gabriel Scott. Rolf Hjorth-Schøyen.
Chr. Skredsvig. Ivar Sæter. Nanna Thrane.
Clara Tschudi. Herman Wildenvey.
Arnulf Øverland.

Det er mange som skriver om det norske Sprog og Retskrivningskomiteen nu om Dagen, Sakligheten og Spirrevippen, Løvland og Anathon Aall, Stortingsmænd og Professorer, Redaktører og Aktører. Næsten alle er enige om at vi skal ødelægge Sproget, det er Tempoet i Tingen de strides om. Der er vel ikke mange av dem som har skrevet Sprog, men allesammen har skrevet ihop Bokstaver og Ord, de har med Glans gjort sig forstaat av Menigmænd og Medprofessorer.

Somme kunde kanske ha tiet, somme burde vel ha kjendt litt Skam i Livet og holdt sig tilbake. Av nogen kunde vi ha ventet saapas, av andre rigtignok ikke. Den eneste Mand paa den andre Siden som kunde ha talt med her, Arne Garborg, han sier ikke noget. Han er jo ingen Fremmed i Norges Sprog, han skal ogsaa kjende adskillig til Landsmaalet, kanske vilde han fra ærlig Riksmaalsstandpunkt ikke være videre tilfreds med det Sprog som den siste Retskrivningskomite indstiller paa.

Det som har kaldt Professor Anathon Aall frem igjen er et mørkt Minde. Han husker at han nylig frikjendte en Hotelvertinde som selv hadde tilstaat overlagt Mord paa sit Barn. Du er fri! sa han til Damen. Men en saa utvalgt Kar skulde vel ikke netop vise sin Rundhaandethet ved at opmuntre Mordlysten og det blodige Haandværk paa Børn, og Hr. Aall blev sat paa Knappenaalen og holdt iveiret for dette Karstykke. Det taalte han ikke. Han griper nu den første Leilighet til at uttale sig om «Tonen» i vore Diskussioner, at «mange føler stærkt Skam over hvorledes den kan arte sig i vort Land». Nei kom til Utlandet, det er noget

andet, kom til den store Verden — der hvor netop Regjeringschefen i et Land og Utenriksministeren i et andet har flekket Tænder til hverandre i en Diskussion og kaldt hverandre Løgner!

Det er vel saa i andre Land som i vort: man har et Sprog for Filosofi, men et andet for Harme. Naar Hr. Aall oprører Nationen som Kriminaldommer bruker man de Uttryk om ham som træffer og som er fortjent.

Hr. Aall skal ikke gaa nærmere ind paa det nye Komitefremlæg i Retskrivningssaken, sier han. Hvorpaa han gaar ind paa det og skriver sin halve Artikel herom: Det er national Samling. Det er et overordentlig solid Arbeide. Man skal ikke finde Maken gjennem hele Maalstridens Historie. Og hvad er det for fem Mænd som har frembragt det? Ho, skattede Lærere, Granskere, Folk som har leveret Arbeider som omtales med Hæder i Tankedaadens og Granskerævnenens Verden. Av de to ældste blev den ene nys valgt som Præses i Videnskapsselskapet.

Og tilslut kommer Professoren atter tilbake til sit mørke Minde og lærer følgende Filosofi: En Mand med Æresfølelse kan man ikke ramme gjennem Chikaner. At være tro mot sig selv gjør en skudfri i utrolig Grad.

Hvor de i Grunden er komiske med sine Fakter disse lærde Mænd! Hvor det for Eksempel har Værdi for dem at bli valgt til et eller andet indenfor Ringen! Tænk om nu ogsaa vi Journalister, Skribenter og Kunstnere syntes det var saa overlag gildt at bli valgt til Formand for os! Og endelig: stans litt ved Hr. Aalls Filosofi om Chikanen og Skudfriheten. Det kan tænkes at det netop er Manden med den fine og ømtaalelige Æresfølelse som kjender sig snarest rammet av det Hr. Aall kalder Chikaner. Det kan tænkes at de som ikke rammes av en fortjent Refselse enten er frække eller lider av videnskapelig Opblaasthet.

*

Ogsaa Hr. Jørgen Løvland har uttalt sig paa Tryk om Retskrivningen. Statsraaden er enig med Professoren i at han har nedsat de fem rette Mænd til at bestemme hvad som er norsk Sprog og norsk Skrivemaate av dette Sprog. Her er at mærke: Mændene er allesammen Lærere. Det er ikke en av dem som har Bruk for Sproget til andet end bare at gjøre sig forstaat.

Nu er det at frygte for at Hr. Aall kalder dette en Nærgaaenhet av mig mot de fem Mænd. «For Nærgaaenheter skulde de være skaanet», sier han. Jeg synes at Hr. Aall holder bedre Retning med sin Boklærdom end mange andre Lærere ved Universitetet. De som prater mest i Blade og Tidsskrifter fører ofte ind sin flittige Læsning saa nogenlunde usorteret, Professor Aall er ikke den værste. Og dersom han nu vil tænke sig om saa er han ogsaa Mand for at forstaa hvor lite en Lærer som Lærer har med det norske Sprog at gjøre, han har bare med det som en eller anden Løvland autoriserer som norsk Meddelelsesmiddel. Selv Rektor Alnæs som tar Avstand fra sine fire Medskyldige i Komiteen ynker jo ikke et Øieblik av Hjærtet selve Sproget, han har mere Tanke for om Formerne blir lette eller tunge at dunke ind i Elevernes Hoder. Det er Læreren.

Er dette Nærgaaenhet?

Den rette Universitetslærer er altsaa en Mand med Tankedaad og Granskerævne. Han imponerer sig selv og sine Kolleger ved at læse mange Bøker, han lærer Lekser og lærer Lekser ifra sig igjen, han gaar fra Biblioteket til sit Skrivebord og fra sit Skrivebord til Katedret — hvorpaa han atter søkker ned i Biblioteket. Det er hans Liv. Han lever og dør paa Tryksaker. Hvad gjør han i Biblioteket? Han gjør sig lærd og pragtfuld til næste Forelæsning. Han skal blandt andet veilede Offentligheten i norsk Sprog. Til denne Veiledning trænger han intet andet end de tydelige Uttryk, Undervisningsmidlet. Har selv Hr. Anathon Aall

andet Bruk for Sproget end at gjøre sig forstaat for Elever, at lære ifra sig igjen den filosofiske Skudfrihet som han selv har lært?

Nærgaaenhet!

Hr. Jørgen Løvland skriver at naturligvis har alle like Ret og Del i Sproget, men ikke alle forstaar sig paa dets rette Skrivemaate. Og han garanterer for de fem Mænd som han har nedsat til Retskrivningskomite. De to unge har faat Vidnesbyrd fra Universitetet om at de fortjener at være Professorer, sier han, den mellemste er en øvet og erfaren Skolemand, og de to ældste repræsenterer vor første Kyndighet i denne Sak, sier han.

De to ældste er vel Hægstad og Falk. Med Fare for at være nærgaaende igjen tør jeg kanske minde om at det ikke er svært mange Aarene siden det gik Hægstad galt med Præpositionerne i en Artiumsopgave til Maalstil. Om Falk uttaler Hr. Løvland at han var selvskreven til at avløse Torp i Retskrivningskomiteen.

Til Forskjel fra Hr. Løvland tviler jeg paa at vi har en eneste Mand til at avløse Torp, hvor meget mindre da en selvskreven. Hr. Falk stod engang i Retten som Sakkyndig, han erklærte der omtrent det samme som Løvland nu: han var selvskreven, han var i Grunden den eneste Kjender av det norske Sprog. For nøiagtig 3 Aar siden skrev Hr. Falk i Begyndelsen av en Artikel i et Blad: «Selvsagt mener Forfatterne gemenlig at de ikke bare har Ret til at optræ som Sakkyndige paa det sproglige Gebet, men ogsaa er selvskrevne Overdommere».

Norsk! sa Hr. Kjenderen av det norske Sprog.

*

Nu er det en selvsagt Ting at ogsaa en Lærer kan ha Sprog- og Stilfølelse. Men da er det ikke som Lærer han har den, men som Menneske. Blandt Filologer er det Rege-

len at de har den i yterst ringe Grad. Retskrivningskomiteen viser sig ikke at eie den.

Det er ikke Filologerne vi har at takke for Sproget. Shakespeares Verker er noksaa rart bokstaverte iblandt, men Shakespeare skapte en Verden av sit Sprog. Naar det høvde J. P. Jacobsen godt saa skrev han den danske Grammatik sønder og sammen, men han har tilført sit Sprog de største Rikdommer. Bjørnson var ustø og inkonsekvent i sin Skrivemaate, men han hadde i gode Stunder den geniale Sprogsans.

Og Professor Falk?

Selv blandt Journalister som jo altid er nødt til at arbeide fort maa man langt ned for at finde en Mand som sleiver saa ubegavet og omtrentlig avsted i Norsken som Professor Falk. Han bruker unødige Germanismer og er ikke rædd for den rene Løshet og Overfladiskhet. Han skriver Skritt, han skriver gott og bruker idelig Ordet ganske; han skriver at Komiteen har gaat den eneste farbare Vei. Selv de ni Tiendedeler av det norske Folk som Hr. Falk taler om, har mere Sprogsans end at si om en Vei som man g a a r at den er farbar.

De ni Tiendedeler! Det er den sene Retfærdighet at Skriftsproget nu blir saa meget som mulig det Sprog de ni Tiendedeler taler, mener Professor Falk. Dersom han bare ikke her atter gaar en farbar Vei!

Hos alle Jordens Folkeslag, fra de vilde til de kultiverte, har Sproget Opdrift, sier Forskningen, det har det med at ville op, ikke ned. Skriftsproget holder sig altid høiere end Talesproget, ikke lavere og ikke jævnsides, men høiere, det ene er nemlig Skriftsproget, det andre Meddelelsesmidlet, Nødhjælpen, det mundtlige Verktøi Mand og Mand imellem. Hvad er det for et Kultursprog som skrives som Snak? Ogsaa Stortingspræsident M o w i n c k e l slutter sig til dem som vil «demokratisere» Sproget nedover. Han har nøi-

agtig samme Ret til at tale med her som de andre, han hadde nøiagtig samme Grund til at tie.

Det at bruke Sproget er ikke det samme som at gi efter for sin Taletrang, at producere sig, at late Munden løpe. De som arbeider i sit Sprog og arbeider med sit Sprog skjønner Forskjellen her, Flertallet av Stortingsmænd vil derimot intet skjønne. Et er Sprog, et andet er Dialekter, Folkemaal, et tredje Vulgærsnak, Argot, Slang — de ni Tiendedeler. Hvor det vil tiltale Hopen at faa sin Uttryksmaate autoriseret til Sprog! Saa kan man rette Presten, Doktoren og Skrivaren, for det er netop disse fine Folk som har Uret — høir naa aassn jei bokstavera!

Hesten er Kusk.

Hr. Stortingspræsident Mowinckel vil blandt andet ogsaa «demokratisere» Bynavnene. Hele Nordland, det vil si halve Landet, kaldte fra umindelig Tid Bergen for Bern. Det vilde være Synd mot alle Tiendedelerne at glemme det.

Er Hr. Mowinckel forresten opmærksom paa at Navnet Bjørgvin har et Bokstav som er ukjendt for blandt andre Franskmænd og Englændere? Er han i sine Forretningsforbindelser tjent med Navnet Bjeurgvin eller Bjoergvin paa sin Hjemby? Norge burde ikke være tjent med det.

*

Vi har ett Sprog i Landet.

Man taler om to Maalfører. Det kan gjærne være at vi har to eller flere Maalfører, det kommer an paa hvad man forstaar ved dette Uttryk. Men vi har ett S p r o g. Og saa har vi et saakaldt Landsmaal, Maalet.

Det er somme som synes de kan gjøre sig forstaat ved at bruke Maalet til Sprog. Indenfor givne Grænser har dette ogsaa vist sig at være mulig for en og anden Eksperimentator som ikke alene var flink i Bygdeord, men ogsaa viste litt Sprogsans naar han var nødt til at konstruere. Det var mulig at gjøre sig forstaat. Der opstod da en Maalmenighet

som fik sin enkle og sparsomme Trang tilfredsstillet ved Læsning paa Maalet. Men Nationen læste Sproget.

Nu var det saa at Norges Sprog var et mere eller mindre daarlig Sprog, det var til at begynde med Dansk-Tysk med Norvagismer; men eftersom Tiden gik arbeidet det sig mere og mere op av Utlændigheten, der blev norskere for hver Dag og gav sig tilsist et gyldig Uttryk for Nationens Liv i en Verdenslitteratur. Der staar vi nu. Men Sproget vil bli norskere endda.

Og Maalet? Og Menigheten?

De har hele Tiden været meget virksomme. De har ikke produceret saa stærkt, men de har politiseret. De har faat Statsmagterne i sin Haand. Der staar de nu.

Engang satte et Storting sig til at «likestille» Landets Sprog og Maalet. Jo, sa Stortinget, for det skjønte sig paa det, jo nu skal vi sandelig ta og likestille disse to Maalfører! sa det. Et vidunderlig Storting!

Imidlertid gik det ikke med at faa Folk til at skrive og læse Maal. Det var absolut ikke et Menneske som greidde det uten at slaa av paa Fordringerne til et Sprog, men det fik saa være; ildere var det at det var saa faa Folk som i det hele tat prøvet at bruke Maalet. De fandt det vanskelig at spille Oratorier paa Salmodikon. Vi maa hjælpe paa dette med Tvang! sa Stortinget, for det skjønte sig atter paa det. Og saa paabydde Stortinget Maalet indført i Skoler, paa Katedrer og i Kontorer. Det tvang Gymnasiasten til at lære sig Maalstil — godt, han lærte den og glemte den igjen og hadde siden intet Bruk for den i dette Liv.

Men det gik endda ikke. Folk lot Maal være Maal, men de hadde sit Sprog.

Hvad var iveien? Det var det iveien at Maalet ikke var Sprog. Sprog er ikke i sit Ophav Menneskeverk, det er i sit Ophav Naturprodukt. Som Esperanto var Maalet blit utstyret med Gloser og det hadde faat Grammatik som et Sprog, men det hadde ikke Medfødthet, det var Opspind.

det var Mekanik, Filologi, folkelig Spikkelation. Stortinget gjorde alt det kunde igjen og det fik med sig Regjeringen og indsatte særlig villige Skoleinspektører til at hjælpe Maalet, men Maalet blev ikke Sprog. De skyldte paa at det ikke hadde en Normal — godt, saa maatte det faa det ogsaa, og en Professor fra Tankedaadens og Granskerævnens Verden kom med en Normal som var hæftet sammen med Staaltraad og var en utmærket Normal.

Men Maalet blev ikke Sprog.

Imidlertid var Regjeringen blit mindst like saa ivrig som Stortinget efter at faa Landets Sprog støtt tilside og Maalet sat istedet. Det gik Tiaar efter Tiaar og Maalet blev aldrig til noget, Regjeringen nedsatte Komite efter Komite som var villig til at spikkelere ut Lettelser for Maalet og Hindringer for Sproget i Norges Land, — sist nedsatte den en Komite som var villigere end alle de andre til at imøtekomme Maalet. Det var de fem Lærere og Professorer Falk, Hægstad, Alnæs, Liestøl og Seip. —

Jo Statsmagterne har arbeidet trutt, de har overbydd sig selv i Effekter. De likestillet Landets Sprog med Maalet. Det var som at likestille Landets Malerkunst med Rosemalingen, med Bondekrotet, og paabyde hvad Slags Farver Malerne skulde faa bruke. Hvorfor likestiller ikke Stortinget ogsaa Landets Musik med Bukkehornet, med Stenaldermusiken? Stortingsmænd som saadanne er akkurat like saa meningsføre i Musikens som i Sprogets Sak.

Maalet var oprindelig et uskadelig Sværmeri, det er blit Bygdepolitik og Uvet. Værsaagod, einaste ekte Norsk her, heilnorsk Fadervaar her, gjev no Gaum etter meg! Det fik Gloser, Grammatik og Normal, men ikke en Sjæl i Landet talte det. Sprog? Neivel, men Maal. De greidde sig med det i Kaffistova, de gjorde sig forstaaelige med det paa Tinget. Somme brukte det til Diktning for Menigheten, andre til Valgpolitik i «Dagbladet», var det saa ikke Sprog! Bare

vent, vi har sat op et Mærke paa Vestlandet, dit skal Livet gaa, Maalet skal nok bli Sprog!

Engang for længe siden prøvet Menneskene det samme, da satte de Latinen op til Mærke. Men Livet kom ikke efter.

*

Studentersamfundet vedtok nylig en Resolution som efter mit Skjøn utttryke akkurat paa en Prik det rette: der protestertes mot Overdrivelserne i Retskrivningskomiteens Indstilling og protestertes mot Løvlands lyssky Forhold med den Kongelige Resolution.

Vi er visst et Flertal som føler at Norges Skriftsprog endda ikke er saa helt norsk som det kunde være, og jeg vet ingen som vil ha vort nuværende Sprog fastslaat som gjældende for evige Tider. Sproget har Liv og utvikler sig normalt frem, ikke tilbake, det blir norskere for hvert Aar, men det blir ikke norskere ved at sætte ind i det sproglige Kubbestoler. Der tar Retskrivningskomiteen feil. At opnorske vort Skriftsprog er ikke Hvermands Sak, men det er ialfald ikke Filologernes Sak. Man kan se rare Prøver paa Opnorskning hos Professor Seip, ja endog hos de to nystavende Lærere Western og Eitrem, det er eftergjorte Norskheter, de staar og spriker i Teksten og sier: Her er jeg! Det norske Sprog er ikke Utvendigheter. Der tar Komiteen atter feil.

Juhani Aho fortalte mig engang hvad for et Stræv han hadde med at skrive Finsk, idet han maatte gaa ut fra at det var paa det nærmeste ugjort før. Han hadde over to Millioner Landsmænds Talesprog at bygge paa, men han kunde ikke overføre Folkets Prat raat og usiktet til Skriftsprog. Maalforfatterne vil her svare at heller ikke de producerer uten kunstnerisk Stræv; men Forskjellen er at Juhani Aho arbeider i et levende Sprog, mens Landsmaalet og Normalen aldrig har været et dødt Sprog engang. Det er en Samling av Ord fra Folkemaalet, Resten er Paafund. Maal-

forfatterne producerer med Kunster, med tekniske Løsninger i et Haandværk.

Naar nu vi som vil opnorske Sproget gaar varsomt frem saa er det ikke for at skade, men tværtimot for at værne og utvikle Landets Skriftsprog. Vi skynder os langsomt. Vi vil ikke som Maalstræverne gjøre os sproglig hjælpeløse, vi har nemlig Bruk for et Sprog; men vi vil heller ikke ha en Vulgarisering med Vold i norsk Retning som de fem Filologer indstiller paa, det vilde bare tilføie Sproget og Aandslivet en Rystelse.

Er det dette Retskrivningskomiteen har til Hensigt?

Jørgen Løvland har sikkert Maalfolkenes Tillit i denne Sak, han gir Avkald paa Nationens. Kanske kan han undvære redelige Menneskers Agtelse for at vinde en utvendig sprogpolitisk Seir, den Mand har som Politikus vist sig at kunne ofre kostbare Ting før for at komme til Magten og bli sittende med den. Studentersamfundet har Ret: hans Sammensætning av Retskrivningskomite er en ufin List, hans videre Forhold, den Kongelige Resolution, hans Dølgsmaal av Indstillingen, hans Forsvar i Pressen vidner ikke om god Samvittighet. Denne Mand tiltror sig Ævne og Myndighet til at avgjøre hvad som skal være Sprog i vort Land, litt Bluferdighet burde ha holdt ham tilbake.

Skal vi ha Tillit til Komiteen? Det tales om at Formanden er en dygtig Filolog, det kunde heller spørres hvorfor han ikke skulde være det. Naar en endog bare almindelig begavet Mand sitter hele sit Liv og sysler med Filologi og intet andet saa maa han vel tilslut ha lært en hel Del. Hr. Falk kan altsaa Filologi. Derimot mangler han noget ved Siden av: han viser som Sprogfilosof en paafaldende Forlorenhet. Hvor er hans Holdning, hans Ansvarsfølelse? Hvad tænker han om vort Sprog? Han har til forskjellige Tider git forskjellige Svar. Den Mand har det ikke med at genere sig.

Komiteen ellers? Hr. Hægstad kan vi vel regne ifra,

Maalet og han, han og Maalet kan vi vel regne ifra. De tre andre Herrer til en viss Grad ogsaa, hver med god Grund.

Hele Komiteen tænker paa Sproget som Ord. Men Sproget er Aand. Skriftsproget er Sjælens Liv i døde Ting. Komiteen mangler Hjærteforhold til et dyrket Sprog, den sitter der med selvgivet Mandat til at imøtekomme Landsmaalet. Det norske Sprog har intet med at imøtekomme Landsmaalet, det har bare med at imøtekomme det levende Liv.

*

Lat os for et Øieblik tænke os denne Retskrivningskomite stillet overfor en Lyriker som Olaf Bull eller en Prosadikter som Nils Kjær. Lat Komiteen se paa disse to Fænomener, det er ikke to raumaala Dører, det er to gudbenaadede Karer, producerende Kunstnere og Dyrkere av det norske Sprog. Lat os prøve at tænke os en Adagio av Bull, en Epistel av Kjær undfanget og utøvet i det Træskomaal som Komiteen indstiller paa, — det er utænkelig, det er ugjørlig, det vilde bli Stumhet. Paa sit Sted kan ogsaa Raumaaleriet høve, men ikke her, her er vi oppe i et andet Luftlag: for vore Øine og i vor Bevissthet vilde Vulgarismerne enten i al sin Grovhet være uttryksløse og klikke, eller de vilde peke skjevt paa Tingen, vi maatte nedover, dypt ned til Vikaforestillinger for at finde Formaalet, og saa oversætte opover igjen til Dikterens Stemning. Diktet vilde graastenes ned.

Jeg er sikker paa at dette er uforstaaelig Tale for Løvland og hans Komite. Vi har alt set det: har nogen av os vaaget at unddrage sig deres Seminarisme og sproglige Ukultur saa er vi øieblikkelig blit kaldt Hysterikere — og vort hysteriske Skrik skal ikke hjælpe os noget! Det raar Løvland og Komiteen for. Hesten er Konsul.

Der har de sittet og hjulpet hverandre med at rote sig godt ned. De skydde intet, hver Simpelhet mot Landets Kultursprog maatte bringes uskadt op i Dagen og ingen gaa

tilspilde. En mand rystet nu og da paa Hodet, en halv Mand gjorde ikke engang det.

Hvad kjender denne Komite til sproglig Ømtaalighet, til Poesien i en Linje, den hvite Magi? Hvad vet den om Lykkefølelsen ved som Dikter eller Læser at støte paa det overdaadig gode Uttryk? Har den nogen Gang hat Inderlighetsfølelse overfor en Versstrofe eller en Sætning og kjendt en Glans gjennemfare sig ved Møtet med et aapenbaret Sprog? Komiteen tror at Sproget er de rette Gloser, skrevet efter Uttalen. Nei det kan endog være de uventede og urette Gloser, men de sætter en rød Strime gjennem en. Det er Kunsten, det er Guds Gave. Hvad Komiteen kanske tror, men det er ikke en Last, det er en Ævne, en overordnet Egenskap. Det er Guds Naade. Man kan skrive med bare Ord, men det er dødt, Kunsten at skrive er noget mere, det inspirerte Uttryk paa det givne Sted har en indvendig Evidens fra det Hinsidige. Glosen har bare Bokstaver, Sproget kan være av visionær Art.

Nu er det norske Sprog i Fare, man vil gjøre det til Nød forstaaelig. Lat være at det endda hadde en liten Skavank i sin Gang, den skrev sig fra et Utenlandsophold i Ungdommen. Men Sproget kom hjem igjen og Skavanken gik smaat isenn bort, nu er den næsten ikke til at se mere, Sproget blomstrer og trives, og naar det er blit fuldvoksent er Skavanken bare et Minde. Ja, sier Løvland og Komiteen, men det gaar saa sent, nu sætter vi heller Foten av!

Hvad et Aarhundrede møisomt har naadd ved ansvarsfuld Pleie det skal tilintetgjøres i et Nu, vi skal gjøre Sproget til Krypling, avkræfte det til Fordel for Maalet, vælte det og late det omkomme.

Tar jeg Feil, er det ikke dette vi har ivente? Eller er det Meningen at hvis Sprogets Tilhængere gir efter nu saa skal ogsaa Maalets Tilhængere indstille sin Virksomhet for al Fremtid? Hvem kan gi Løfte om det? I naive Stunder, i sorgløse Stunder er det kanske dette som har foresvævet

nogen av Komiteens Medlemmer. Da var de meget naive og meget sorgløse. Det næste er at en Komite avsproger Landet helt og sætter Landsmaalet i Stedet. Den som lever skal faa se!

*

Mens jeg — desværre under mange Avbrytelser — har skrevet paa disse Linjer er det kommet flere Herrer til som har uttalt sig for det «radikale» Skriftsprog. Jeg har glemt eller ikke læst de andre, men en teologisk Docent M o w i n c k e l var uforglemmelig for mig. Hvad er dette for halvgjort Arbeide? sier han til Komiteen; vi maa sætte av Foten høiere op! Ogsaa Hr. Mowinckel er Sprogfilosof: Retskrivningen maa være som de toneangivende Kredse taler, sier han. Og han har ingen latterlig Omhu for Ordenes Oprindelse og Indhold, deres usle fornuftige Sjæl: slikt noget er en Retskrivning uvedkommende! uttaler han. At ikke ogsaa denne Mowinckel alt er paa Stortinget! Der er Forum.

Somme av disse Skravlere tror visst paa sine egne Meninger, de tror at det at husere med det norske Sprog i Komiteens Aand er svært «radikalt». Det er radikalt som for Eksempel at storme ned Tuilerierne. De haaper det er Fremtiden for Sproget. Det er Fremtiden paa Træfot.

Hvor de reformerer, hvor de hujer!

Vi har en Tid nu da Livets indre Røster mere og mere bringes til Taushet, de ytre dominerer, Masserne, Maskinerne, Amerikanismen, Mekaniseringen. Alt er Industri, alt Damp og Hjul. Lat os sætte ind nogen Jærntapper og Skruer ogsaa i det bævende Liv som heter Sproget! Saa trækker vi det op og tvinger det til at snurre rundt! Men Sproget har et fint og organisk Liv, det taaler ikke de fremmede Legemer i sig, det dør av Vold — Hurra!

Der staar en Mand som heter V a s s b o t n i Stortinget og sier at han gjeiper ikke til dem som bruker Riksmaalet. Med Riksmaalet mente han Landets Sprog, og de som bruker det gjeiper ikke Hr. Vassbotn til. Han er en Mand med

Daning, han viser Naade. Den sproglige Haaploshet amnesterer Sproget.

Lars Havstad var en døvstum Mand som kunde gjøre Journalistik av absolut alt han læste, ogsaa han veiledet os i «Dagbladet» om vort Sprog: «Det er dem som vet noget som er Maalfolk», sa den Døvstumme. Han var døv, han skrev ikke om Musik, men han var stum og uttalte sig sakkyndig om Sproget!

Hvem kan ikke uttale sig sakkyndig om det? Det er ikke Grænse for Skravlet. En Bladlapp som heter «Den 17de Mai» og skrives ihop utelukkende for Maalmenigheten eier ikke Tvil om at den skjønner sig paa norsk Sprog: det er Maalet det, sier Lappen. Det vil ikke gaa op for den at Maal er et og Sprog et andet, og at Sprog ikke er bare at gjøre sig forstaat. Hvert Lokalblad i Landet kan gi sit Besyv med i Sprogsaken, en Elev ved et Seminar kan slaa sig til Ridder paa det norske Sprog og faa sit Negerprat ut paa Tryk. Det findes ikke Skam. At vi taper paa det, at vi svækker os i vor Aandskraft, hvad gjør det? Nu har vi et godt Høve, hit med Jærnbeterne, lat saa Sproget snurre rundt med dem i sin Fornedrelse, vi er en Komite som er kommet sammen for at faa det fine og rike paa Knæ, nu er det Tiendedelerne som skal op! Professor Falk smisker endog for Arbeiderklassen. Han maa være opraadd naar han gaar til Arbeiderne for at faa Hjælp til at bokstavere sit Sprog.

Her ialfald har Arbeiderne like saa lite at gjøre som Løvlands Komite og Stortingsmænd som saadanne. Sprogets Sak kan ikke avgjøres av ni Tiendedeler imot en eneste Habil, det vilde bare bli Næveret engang til, i bedste Fald uten Næver.

Parlamenterne glemmer stundom at det er visse Spørsmaal som unddrager sig Avgjørelse ved Stemmegivning. Det har været saa i andre Land, det er saa i vort. Da Stortinget ved Flertal «likestillet» Sproget og Maalet handlet det like saa naragtig som ansvarsløst. Det kunde ha lovbefalet at

Maalet skulde gjælde som Meddelelsesmiddel for Maalets Menighet, Nationen misunder ikke Menigheten dette Gode. Men Stortinget mente at kunne avgjøre hvad som var Sprog. Her og dengang kunde Universitetets Lærere ha optraadt og følt stærkt Skam over hvorledes Diskussionen kan arte sig i vort Land. Man spør ikke en Stortingshop om hvad som er Sprog, man nøier sig med at kjende litt til hvad som er Hopens Prat.

*

Vi er kommet saa i Vane med at gi efter naar det gjælder Norges Sprog at det kanske ikke længer regnes for god «Politik» at tale ut om det. Har Politiken altid været saa fordelagtig for Sproget?

Vi har ingen Magtinstans til at avvise Overgrepene mot det, Regjeringerne er som Folkepræsentationen, og om Regjeringerne skifter saa skifter ikke derfor Sprogpolitiken. Kultursproget er blit stadig strængere rationeret med Lys og Luft, en kommende Regjering har intet omgjort, intet administrativt avværget, nei for den maa «først se» hvorledes siste Rationering «virker» — om Sproget endda er istand til at drage Aande. Generalkrigskommissær B r a t l i e blev Regjering, rørte han en Finger for sit Sprog? En Regjeringschef som saadan har ikke Bruk for et Sprog, en Generalkrigskommissær heller ikke. Vi er tilfredse, vi slipper fra det uten andet Tap end vort Sprog.

Som Radikaler paa min Maate kunde jeg ha undt et Frihetsparti det Kald at være Kultursprogets Vakt. Ak, Frihetspartierne, hvem er det? Bjørnson gaar ikke igjen i Landet. Det er nu engang saa: Stjærnerne paa Himlen gjør os ikke mætte. Nu er Gunnar K n u d s e n Regjering. Han later alt ske med Sproget. Han mister intet Skib paa det.

Sproget er i Fare. Det er snart vant til at være det.

Det begynder nu at dæmre for nogen hver at vi intet kan vente av de skiftende Myndigheter. Kan vi vente noget

av politiske Valg? Kanske. Troen gjør salig, gjør rolig og salig.

Derimot er der en anden Fremgangsmaate som ikke skulde trætte os formeget ut: da vi er blit saa øvede i Passivitet kunde vi kanske lære at øve en dygtig passiv Motstand. Hvad mener vore Politikere om det? Saa virksom kunde vel endog Gunnar Knudsen være. I Finland har dette Middel været Sprogets Redning, i Slesvig, Belgien og de østerrikske Sprogsamfund likesaa. Men det skaper Forvirring? Jasaa. Det undergraver Skolen? Jasaa.

Og videre gaar den passive Motstand...

Retskrivningskomiteen har leveret en Indstilling som alt er saa godt som Lov. Mener man at kunne hindre den med Protester? spør Hr. Formanden. Han maa ha Magt bak sig naar han kan uttale at Nationens Indsigelse intet vil nytte.

Hr. Undervisningsministeren bekjendtgjør da ogsaa at han og hans Kontorfolk straks skal begynde at skrive efter Femmandskomiteens Indstilling, siden kommer de høiere Skoler, saa Smaaskolen. Og videre bekjendtgjør han at dersom ikke de nye Skolebøker er i Komiteens «Maalføre» saa vil de ikke bli autoriserte!

Budet og Befalingen kommer ovenfra, om ikke netop fra Himlen saa fra Hr. Jørgen Løvland.

Jeg gaar ut fra at han driver sit uhyre Paradoks igjennem, det falder ham ikke ind at de fem Filologer sitter uten Sprogsans i sin Komite, dertil har han Autodidaktens altfor store Overtro paa den studderte Mand. Med samme Sikkerhet som han for nogen Aar siden dreiv Kua og sa at alene det var av «norsk Nationalitet», med samme Sikkerhet vil han nu ha kasta ein Stein — skjønt hov en Sten er av norsk Nationalitet i Østerdalen. Dansk! vil Løvland si, og det er jo intet saa farlig som det. Dansk har imidlertid bevaret det ogsaa norske stungne d, det har livskraftig Ordet grim, Ordet nam, Ordet Vrede, Ordet Skarn, Ordet Hamel, — vi

har ikke disse ogsaa norske Ord mere, nogen av os har ofte hat Bruk for dem alle og flere til. Hvad Vægt ligger det paa det! vil Løvland si. Og det kan han ha Ret i.

Men saa er det jo om hans Bud og Befalinger vil faa den Betydning for os som han selv tror.

I og for sig er det vel ikke saa vigtig for Menneskene hvad for et «Maalføre» en Departementschef og et Departement bruker i sine «Skriv». Og kan det ikke ogsaa være nogenlunde likegyldig om Hr. Løvland autoriserer en Skolebok for os eller ikke? Forældrene lærer sine Børn at læse og kjøper de Bøker til dem som de vil.

*

Men ellers kunde nok Oldingen Løvland nu begynde at tænke sig om. Han hadde ikke trængt at selvimitere sig mere, at føie et nyt Voldstræk mot Sproget til sine forrige, vi vilde ha hat hans Type som Maalstræver allikevel. Nu kunde han ha stanset. Han har været en tro Sliter i norsk Politik; den Idealitet i Tankegangen, den Godlyndthet han engang hadde, har ikke faat gjøre sig gjældende i hans senere Liv, han blev for handlende og vandlende. Av lutter Iver for at tjene Hopen, Stortinget og sig selv arbeidet han med Sakerne slik at han nu og da forsømte sin Haandvask.

Det gjælder ikke bare at vinde Saker og vinde Saker, det gjælder hvad Værdi Vindingen har. Norsk Politik har været et Guldland for bortgjemte Ærgjærrigheter som vilde frem socialt. Der glimrer de juridiske og uproduktive Ævner, der trives Paagaaenheten. End om det fandtes litt Uselviskhet! Dette Regjereri uten Aand, disse Seire paa Trass, Politik uten Hvile! For fire Hundrede Aar siden levet en regjerende Fyrste og en Kunstner med samme Navn: av Correggio. Den ene av dem lever endda.

Efterslægten vil tilkjende vort Verk den Varighet som det fortjener.

Med forfatters og forlæggers tilladelse utgis dette oplag ved „Riksmaalsvernet"s indsamlingskomité.

For at boken kan naa det hele folk sættes prisen meget lavt:

For	1	stk.	kr.	0,20
«	10	«	«	1,60
«	25	«	«	3,50
«	100	«	«	12,00

Vi opfordrer alle som omfatter riksmaalet med kjærlighet og som har forstaaelsen av den fare vort lands kultursprog nu staar likeoverfor — til at bidra sit til at bringe denne bok ind i alle hjem.

Bestillinger mottas hos alle bokhandlere og hos den private indsamlingskomités hovedkontor:

Øvre Voldgate 3, Christiania.